

ОЛЬВІЯ

УДК 903.024

ЛАКОНСЬКИЙ ІМПОРТ І ЙОГО ІМІТАЦІЇ У ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І

Алла Буйських

Інститут археології НАН України
Україна, 04210, м. Київ, просп. Героїв Сталінграду, 12
e-mail: allabuy@ukr.net

Керамічні імпорти з Лаконії не належать до числа найпоширеніших у Північно-Західному Причорномор'ї. Саме тому, мабуть, вся наявна інформація про лаконську кераміку з пам'яток цього регіону представлена декількома посудинами з дореволюційних колекцій, зокрема, лакайною з Березані (Одеський археологічний музей НАНУ), та ойнохоєю з Ольвії (1909 р., Державний Ермітаж) [1]¹. Проте знахідки посуду, виготовленого у керамічних майстернях Спарти, у регіоні Ольвії-Борисфену дедалі збільшуються. На сьогодні колекція лаконської кераміки налічує декілька десятків виробів і вже тому заслуговує на окрему публікацію². Всі відомі керамічні фрагменти належать кратерам, чашам і парфумерним посудинам – арибалам.

Кратери. Нам відомо близько двох десятків фрагментів кратерів, вони представлені вінцями та ручками, в одному випадку цілим горлом. Характерною рисою всіх фрагментів є покриття чорним блискучим лаком, подекуди з темно-коричневим або оливковим відтінком, який за якістю нагадує аттичний, проте подекуди виглядає тьмяним. Найсучаснішою є типологія кратерів, створена за цілими формами К. Штіббе [2]. Проте, на жаль, значна фрагментарність наших знахідок дозволяє встановити їх належність до окремих варіантів всередині типологічних груп з певними

сумнівами. Профільні частини мають вертикальний або відхилений, видовжений і трохи вгнутий з фасадної сторони, вінець; пласку та широку пластину ручки, яка гнучко спускається до початку горла та спирається на два округлих стволи. Такі кратери дістали загальну назву «лаконських кратерів» (κράτηρ λακωνικός), оскільки інші центри копіювали форми аттичних кратерів, в яких ручка мала інше конструктивне рішення.

Тому, ймовірно, до кратерів групи В (з волютами), розписаних у чорнофігурній техніці, може належати єдиний невеликий фрагмент з Борисфену із світло-жовтим ангобом по зовнішній поверхні, по якому нанесено двосторонню гірлянду з листя (рис. 1, 1). Кратер з подібним декоративним мотивом, але ще й крапками між листям, датовано близько 560 р. до н.е. [5].

Більшу кількість складають фрагменти кратерів, вінця яких розписані геометричним орнаментом – всі вони відносяться до групи Е. Найранішим у колекції здається фрагмент вінця з Борисфену, вкритий світлим ангобом, по якому чорним лаком нанесено орнамент у вигляді широких сигм, обмежених тонкими лініями та крапковими смугами з двох сторін (рис. 1, 2). Такий кратер відноситься до типу «Bügelhenkelkrater» та належить найбільш ранній, «експериментальній» фазі цієї групи, яка датується першою чвертю VI ст. до н.е. [6]. Фрагмент іншого вінця з Ольвії, в якому по ангобованій поверхні нанесено розірваний меандр, також обмежений тонкими лініями та смугами крапок (рис. 1, 3) належить тому ж типу кратерів і може датуватися серединою цього століття [7]. Спрощений варіант цього ж орнаменту представлено на вінці з Борисфену – розірваний меандр, обмежений лише тонкими лініями (рис. 1, 4).

¹ Кількість знайдених до 1917 р. лаконських посудин наразі важко перерахувати, оскільки автори, які писали про них пізніше, ніколи їх не бачили та лише посилаються один на одного (див. напр. [3]).

² У роботі використані керамічні колекції з Борисфену (розкопки В.В. Лапіна) й Ольвії [4], а також з розкопок О.І. Леві, що зберігаються в Інституті історії матеріальної культури РАН та не потрапили у нашу узагальнюючу публікацію, та новітні матеріали з некрополю Ольвії (щиро завдячую Ю.О. Виноградову та А.В. Івченку за дозвіл їх опублікувати). Фото та креслення виконані автором.

Кратери з такими вінцями вважаються типологічно однорідними та синхронними за часом виробництва [8]. Відповідно до численних знахідок відомо, що кратери з геометричним орнаментом слугували імпортом до багатьох колоніальних, материкових та острівних центрів Середземномор'я, зокрема, Кірени, з датою 575-525 рр. до н.е. [9], Південної Італії [10], Мегари Гіблеї [11], Самосу [12], Родосу [13], Сард, з датою 580-540 р. до н.е. [14]. Ще один фрагмент горла з Борисфену, вінець якого також вкрито світлим ангобом і прикрашено концентричними вписаними колами (рис. 1, 5), синхронний [15] – це доволі рідкісний варіант декору.

З десятків фрагментів кратерів (рис. 2, 1-2; 3, 1-8) належить групі F, їх загальною рисою є відсутність розписного декору по вінцях, вони суцільно вкриті чорним лаком (stirrup-craters). Ця група датується широко, від другої чверті до кінця VI і до початку V ст. до н.е. (не пізніше 480 р. до н.е.). Вузьку дату визначає переважно форма тулуба кратера – округла у ранніх форм, більш витягнута у пізніх, і ніжки. Тому ольвійсько-березанські фрагменти не дають вузької дати, найвірогідніше, їх було виготовлено у середині – другій половині VI ст. до н.е. (аналогії див.: [16]). Можна лише уточнити, що ті фрагменти кратерів з Ольвії, які було знайдено у закритих комплексах, не датуються пізніше 500 р. до н.е. (див. наприклад: [17]). Такі кратери відомі за численними знахідками на багатьох пам'ятках Середземномор'я, які мали прямі торговельні зв'язки із Спартою (див. наприклад: [18]), а у Північному Причорномор'ї, крім Північно-Західного регіону, нам відомі лише поодинокі знахідки на Боспорі, зокрема, у Тіритаці [19].

У березанській колекції міститься ще один фрагмент вінця чорнолакового лаконського кратера, в якому по зовнішній стороні білою фарбою нанесено плетінку (рис. 3, 9). Цікаво, що у типології К. Штіббе саме такий приклад декору вінця відсутній, проте, близька аналогія походить з Кірени з датою 575-550 рр. до н.е. [20]. На Березані ж відомі зараз й інші подібні вінця кратерів [21]. До того ж, найраніші знахідки лаконських кратерів походять з березанських комплексів, які датуються не пізніше середини VI ст. до н.е., причому серед них присутні як чорнолакові форми, так і ті, що мають декоровані вінця [22].

Цікавим здається той факт, що лаконські кратери користувалися попитом серед населення Ольвії. Серед матеріалів ольвійського керамічного комплексу виділяється фраг-

мент горла з ручкою сіролощеного кратера, яке імітує форму лаконського (рис. 2, 3). Повна копія однак не вдалася, змінено форму вінця, проте взірць можна безпомилково впізнати. Важко припускати, що цей сіролощений «лаконський» кратер ольвійського походження було виготовлено в одному екземплярі. Подальше вивчення сіролощеного столового посуду з Ольвії, безсумнівно, принесе нові репліки. Проте, слід зазначити, що будь-які імітації лаконських кратерів поза межами Лаконії дотепер невідомі. Тож ольвійську знахідку цілком можна вважати унікальною.

Чаші. Відомо півтора десятки фрагментів, причому майже всі вони походять з Ольвії (рис. 4, 1-12, 14-15), а один – з поселення ольвійської хори Широка балка (рис. 4, 13). Їх загальною рисою є усталений профіль – з вертикальним, ледь відігнутим вінцем, трохи піднятими ручками та пласким, ледве виділеним по зовнішньому краю, дном. Таким же усталеним є декор зовнішньої стінки – під вінцем проведено тонку смужку пурпуру, у вузькій резервній зоні ручок розміщено видовжені листоподібні мотиви в один ряд (типологію орнаменту див.: [23]), з внутрішньої сторони під краєм – тонка резервна смуга. Всі ж інші частини таких чаш вкриті суцільним блискучим лаком, часто з коричневим відтінком. Всі вони належать типу II за Бордманом і Хейсом з датою після середини VI ст. до н.е. [24] або, за Штіббе, до форми Low-walled, підгрупи Eс з переважною датою у межах третьої чверті цього століття [25]. Лаконські чаші цього типу, зазвичай, крім знахідок у самій Спарті, в якості імпорту супроводжують кратери груп E та особливо F, вони широко відомі на тих же пам'ятках [26].

Слід зазначити, що серед ольвійсько-березанських матеріалів поки не виділені лаконські чорнофігурні киліки, також добре відомі на тих пам'ятках з лаконським імпортом. Натомість, серед матеріалів з Борисфену є фрагменти від унікального киліка. Він належить керамічній продукції Хіоса та являється імітацією лаконських чорнофігурних киліків, виконаний у хіоській техніці – зовнішня стінка вкрита білим ангобом, внутрішня – чорним блискучим лаком, по якому білою та червоною фарбами нанесено малюнок.

Чаша (рис. 5, 1-2) має типове для лаконського оформлення зовнішньої стінки – нижню частину прикрашено декількома рядами орнаментів, розділених тонкою подвійною лінією лаку. Навкруг ніжки розміщено коло з видовжених крапок, далі – короткі промені, за ними – видо-

вжені півмісяці, по середині чаші проходить вузький пояс з трикутників. У зоні ручок намальовані симетричні пальмети, прикріплені до хвилястих ніжок, що закінчуються волютою. Сюжет в інтер'єрі через фрагментарність не зовсім зрозумілий. Можна безпомилково виділити лише зображення лева з розкритою пащею та багатопелюсткову розету. Вище рівень ручок кругом по стінці проведено пояс з трикутників, обмежених подвійною лінією.

Як видно, схему розпису зовнішньої стінки дотримано майже точно – наприклад, киліки кола мастера Навкратіса [27] або майстра Hunt [28], проте сполучення декоративних елементів передано у «хіоській» манері. Розпис внутрішньої стінки характеризується використанням резервної техніки й іконографії лева, типової для хіоського вазопису стилю Wild Goat [29]. Це і вказує на дату киліка у межах 580-570-х рр. до н.е.

За спостереженнями Дж. Бордамана, лаконські киліки відсутні серед імпоротної кераміки на Хіосі, тож хіоські гончарі змушені були копіювати лаконські взірці – відомий фрагмент хіоського киліка з Навкратісу, що імітує лаконський. Проте, на відміну від бережанської знахідки, внутрішня частина цього киліка розписана з використанням гравірування [30], тобто лаконську техніку імітовано повністю. Тож фрагменти ще від одного рідкісного киліка хіоського виробництва, який імітує лаконський, з використанням нетипової для лаконської продукції резервної техніки, проте, типової для хіоського вазопису, безсумнівно, збільшують наявну інформацію про хіоські імітації лаконської продукції та їх імпорт за межі Хіосу.

Арибали. З Борисфену й Ольвії походять два фрагментовані арибали. Вони вкриті чорно-коричневим блискучим лаком і декоровані по тулубу великими колами, намальованими подвійною тонкою лінією білої фарби й одного ширшого білого кільця у центрі, суцільно покритих тьмяним пурпуром; ідентичне коло розташоване на дні (рис. 6, 1-2). За знахідками у Перахорі такі арибали належать до типу С, їх запропоновано датувати серединою VI ст. до н.е. або початком третьої чверті цього століття [31]. За сучасною типологією, ці арибали відносяться до типу E_a (з канонічним декором), для них запропоноване широке датування у межах 600-525 рр. до н.е. [32]; (див. також: [33] – з помилковим датуванням) або 600-550 рр. до н.е. [34]. Кількість кіл по тулубу, скоріш за все, не була усталеною, за цілими формами відомо два-три, не врахову-

ючи того, що на дні. Їх ще називають «буйволячими очима» (bull's eyes) [35]. Крім того, з некрополя Ольвії походить арибал, вкритий суцільним чорним лаком [36], який зараз є всі підстави атрибутувати як лаконський. Такі арибали відносяться до типу С за Х. Пейном і датуються, зазвичай, від середини VI ст. до н.е. [37], хоча наводиться і раніша дата [38]. Тож дата ольвійського поховання, в якому, крім лаконського арибалу, знайдено ще й столову чорнофігурну амфору з Клазомен групи Урла (540-535/520 рр. до н.е.: [39]), молодша ніж запропонована автором публікації – 510-500 рр. до н.е.) [40].

Підсумовуючи вивчення лаконської кераміки, знайденої у Північно-Західному Причорномор'ї, слід звернути увагу на обмеженість її асортименту, що не дозволяє говорити про налагоджені контакти між цими регіонами. Крім того, лаконська колекція не являється масовою й у порівнянні з іншими імпортами. Цим лаконський імпорт у Північному Причорномор'ї якісно та кількісно значно відрізняється від того, який поширено у Середземномор'ї [41]. Це означає, що навряд чи можна казати про прямі торговельні контакти Спарти із Понтійським регіоном. Розмірковуючи про шляхи потрапляння лаконського імпорту до регіону Борисфену-Ольвії слід, передовсім, пам'ятати, що вже існує точка зору, що лаконські речі були завезені у Понт егінетами, які, за Геродотом, вели хлібну торгівлю з цим регіоном (про егінських купців див.: Herod, VII, 147; про егінських посередників: [42]). Проте, з такою пропозицією слід погодитися лише частково – відносно невелика кількість кераміки дійсно дозволяє припускати посередників в її транспортуванні до Північнопонтійського регіону. Але для того, щоб впевнено казати, що посередниками виступали саме купці з Егіни, даних, здається, недостатньо. Натомість, попит на лаконську продукцію спричинив появу її колоніальних імітацій. Тепер Ольвія, разом із Хіосом, відома своїм випуском реплік лаконської керамічної продукції. Вивчення лаконського імпорту у Понтійському регіоні продовжується¹.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Coudin F. Les laconiens et la Méditerranée à l'époque archaïque / Fabienne Coudin. – Naples: Le centre Jean Bérard, 2009. – P. 242, 244, 251

¹ Наразі відома знахідка фрагменту від лакаїни з ранніх культурних нашарувань Пантікапею (постерна доповідь В.П. Толстікова, Н.С. Асташової, О.Ю. Самар «Specific features of ceramic materials from the earliest levels of Panticapaeum» (Academia.edu Natalya Astashova).

2. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. P. 1. Laconian Black-Glazed Pottery / C.M. Stibbe (Allard Pierson Series. – Vol. II). – Amsterdam: Allard Pierson Museum, 1989. – 165 p., 20 pl.
3. Cook R.M. Archaic Greek Trade: Three Conjectures / R.M. Cook // The Journal of Hellenic Studies. – Vol. 99. – 1979. – P. 153.
4. Буйских А.В. Архическая расписная керамика из Ольвии / А.В. Буйских. – К.: Стародавній світ, 2013. – кат. № 11.1-11.7.
5. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. – P. 26, B11, fig. 10, pl. 3.
6. Ibid. – P. 34, fig. 25, E2; fig. 26, E3.
7. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. – P. 35, E34, fig. 34; E43, fig. 36; E47, fig. 37; E48, fig. 384; Felten W. Lakonische Keramik / W. Felten // Walter H. (Hrsg.). Alt-Ägina. – Bd. II, 1. – Mainz/Rhein: Philip von Zabern, 1982. – S. 19-22. – Kat. Nr. 103-107; Coudin F. Op.cit. – P. 202-203.
8. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. – P. 35, E35, fig. 35; Felten W. Op. cit. – Kat. Nr. 102.
9. Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian Pottery / G.P. Schaus // White D. (ed.). The Extra-Mural Sanctuary of Demeter and Persephone at Cyrene, Lybia. Final Reports. Vol. II. – Philadelphia: University of Pennsylvania, 1985. – Cat. Nr. 103-116; D'Angelo I. Imported Greek Pottery in Archaic Cyrene: The Excavations in the Casa del Propileo / I. D'Angelo // Villing A., Schlotzhauer U. (eds.). Naukratis: Greek Diversity in Egypt. – London: The British Museum, 2006. – P. 182, fig. 8.
10. Semeraro G. *έν νησοί*. Ceramica greca e società nel Salento arcaico / Grazia Semeraro. – Lecce-Bari, 1997. – Cat. Nr. 906, fig. 205.
11. Vallet G., Villard F. Mégara Hyblaea, 2. La céramique archaïque / G. Vallet, F. Villard. – Paris: de Boccard, 1964. – Pl. 119, 4-5.
12. Stibbe C.M. Lakonische Keramik aus dem Heraion von Samos / C.M. Stibbe // Mitteilungen des deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung. – Bd. 112. – 1997. – Kat. Nr. 14-15, Taf. 4, 2-8; 5, 1.
13. Jacopi G. Scavi nella necropoli di Jalisso 1924-1928 / G. Jacopi // Clara Rhodos. – III. – Rodi, 1929. – P. 199, fig. 193.
14. Greenewalt C.H. The Lakonian Pottery / C.H. Greenewalt // Schaeffer Ju.S., Ramage N.H., Greenewalt C.H. The Corinthian, Attic, and Lakonian Pottery from Sardis. – Charlestown: Harvard University, 1997. – Cat. Nr. Lak 11 – Lak 15.
15. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. – P. 36, E67, pl. 8.2.
16. Stibbe C.M. Laconian Mixing Bowls. – P. 37 ff., E3-E52; Coudin F. Op. cit. – P. 204-205.
17. Буйских А.В. О датировке бронзолитейной мастерской в южной части Ольвии / А.В. Буйских // Археологія і давня історія України. – Вип. 1 (15). – 2015. – С. 105, рис. 14.
18. Payne H. Perachora. The Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia. Excavations of the British School of Archaeology at Athens 1930-1933 / H. Payne. – Vol. II. – Oxford: Clarendon Press, 1962. – cat. Nr. 4114-4117; 30, pl. 120, 2; Boardman J., Hayes J. Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits / J. Boardman, J. Hayes. – London: Thames and Hudson, 1973. – cat. Nr. 2113; Rizzo M.A. Le anfore da trasporto e il commercio etrusco arcaico / M.A. Rizzo. – I. – Roma: De Luca Edizioni d'Arte S.p.A., 1990. – cat. VI, 3, fig. 95; Williams D. Aegina, Aphaia-Tempel. XVII. The Laconian Pottery / D. Williams // Archäologischer Anzeiger. – 1993. – P. 576 ff., C 1 – C 26, fig. 18-19; Lyons C.L. The Archaic Cemeteries/ C.L. Lyons // Bell III M., Moss Ch. (eds.). Morgantina Studies. – Vol. V. – Princeton, N.-Jersey, 1996. – P. 45-48; Stibbe C.M. Lakonische Keramik aus dem Heraion von Samos. – Kat. Nr. 17-21, Taf. 5, 2-7; Semeraro G. *έν νησοί*. – cat. Nr. 432, fig. 119 ff.; Meola E. Necropoli di Selinunte / E. Meola. – T. I-III. – Palermo: Accademia Nazionale di scienze lettere e arti, 1998. – tav. XIII, D 145, 162.
19. Буйских А.В. Приложение 1. Амфоры и столовая посуда / А.В. Буйских // Зинько В.Н. Тиритака. Раскоп XXVI. – Т. II. Археологические комплексы VI-V вв. до н.э. Боспорские исследования. Suppl. 11. – Симферополь-Керчь, 2014. – кат. VI 1-2, рис. 72, 1-2.
20. Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian Pottery. – cat. Nr. 117.
21. Ильина Ю.И., Чистов Д.Е. Находки // Чистов Д.Е. (ред.). Материалы Березанской (Нижебургской) античной археологической экспедиции. – Т. 2. Исследования на острове Березань в 2005-2009 гг. – СПб.: Гос. Эрмитаж, 2012. – табл. 39, 5-6.
22. Ильина Ю.И., Чистов Д.Е. Находки. – Табл. 43, 8; Ильина Ю.И., Чистов Д.Е. Находки из напластований второй – последней четвертей V в. до н.э. // Чистов Д.Е. (ред.). Материалы Березанской (Нижебургской) античной археологической экспедиции. – Т. 2. Исследования на острове Березань в 2005-2009 гг. – СПб.: Гос. Эрмитаж, 2012. – 131, 4-5.
23. Stibbe C.M. Laconian Drinking Vessels and Other Open Shapes. P. 2. Laconian Black-Glazed Pottery (Allard Pierson Series. – Vol. 4) / C.M. Stibbe. – Amsterdam: Allard Pierson Museum, 1994. – Nr. 171, p. 245.
24. Boardman J., Hayes J. Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits I / . – London: Thames and Hudson, 1966. – P. 89 f., cat. Nr. 1007-1014; Boardman J., Hayes J. Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits / J. Boardman, J. Hayes. – London: Thames and Hudson, 1973. – cat. Nr. 2117-2122.
25. Stibbe C.M. Laconian Drinking Vessels.... – P. 68-69, 176.
26. Payne H. Perachora. –cat. Nr. 1097-1098; Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian Pottery. – cat. Nr. 240-242; Williams D. Aegina, Aphaia-Tempel. – Kat. Nr. B 1-6; fig. 4; Stibbe C.M. Laconian Drinking Vessels.... – cat. Nr. E15-E28, fig. 234-246; pl. 13,1-13,2.
27. Stibbe C.M. Lakonische Vasenmaler des sechsten Jahrhundert v. Chr. (Studies in Ancient Civilization. – Vol. 1) / C.M. Stibbe. – Amsterdam-London: North-Holland Publishing Company, 1972. – S. 45 ff., cat. Nr. 103, декор: S. 61; Kunze-Götte E. Lakonische und lakonisierende Keramik / E. Kunze-Götte // Archaische Keramik aus Olympia (Olymische Forschungen. – Bd. 28). – Berlin, N.-Y.: Walter de Gruyter, 2000. – S. 48 ff., Kat. Nr. 36, Taf. 18.
28. Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian Pottery. – cat. Nr. 159.
29. Lemos A.A. Archaic Pottery of Chios. The Decorated Styles / A.A. Lemos. – Oxford: The University Press, 1991. – P. 30 ff., fig. 17, Nr. 696.
30. Boardman J. Early Greek Vase Painting / J. Boardman. – London: Thames and Hudson, 1998. – P. 185-186, fig. 316.
31. Payne H. Perachora. – cat. Nr. 4108-4109, p. 383.
32. Coudin F. Op.cit. – P. 30 ff., 209.
33. Bielefeld E. Die Antiken-Sammlung des Archäologischen Instituts der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg / E. Bielefeld // Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. Jahrgang II. – 1952/53. – Heft 3. –

Gesellschafts-und Sprachwissenschaftliche Reihe Nr. 2. – Kat. Nr. 48, Taf. 7.

34. Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian Pottery. – cat. Nr. 80.

35. Boardman J., Hayes J. Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits I. – cat. Nr. 978-981, pl. 67.

36. Скуднава В.М. Архаический некрополь Ольвии / В.М. Скуднава. – Л.: Искусство, 1988. – Кат. 253.

37. Payne H. Perachora. – P. 383, cat. Nr. 4108-4109.

38. Schaus G.P. The East Greek, Island, and Laconian

Pottery. – cat. Nr. 79.

39. Cook R.M. A List of Clazomenian Pottery / R.M. Cook // Annual of the British School at Athens. – 1952. – No 47. – P. 13.

40. Скуднава В.М. Архаический некрополь Ольвии... – С. 163.

41. Cook R.M. Archaic Greek Trade... – P. 153; Coudin F. Op. cit. – P. 101 ff.

42. Williams D. Aegina, Aphaia-Tempel. – P. 595.

Буйських Алла Лаконський импорт і його імітації у Північно-Західному Причорномор'ї

Стаття присвячено вивченню кераміки, виготовленої у Лаконії й імпортованої до Борисфену й Ольвії у VI ст. до н.е. Розглянуто унікальні місцеві ольвійські й інші імітації лаконського керамічного імпорту. Автор звертає увагу на обмеженість асортименту лаконської кераміки, що не дозволяє говорити про налагоджені контакти між Спартою та Понтіїським регіоном. Лаконська колекція не є масовою у порівнянні з іншими імпортами. Попит на лаконську продукцію спричинив появу її колоніальних імітацій. Ольвія, разом із Хіосом, стає відома своїми випусками реплік лаконської керамічної продукції.

Ключові слова: лаконська кераміка, Борисфен, Ольвія, архаїчна кераміка

Буйських Алла Лаконский импорт и его имитации в Северо-Западном-Причерноморье

Статья посвящена изучению керамики, изготовленной в Лаконии и импортированной в Борисфен и Ольвию в VI в. до н.э. Рассмотрены уникальные местные ольвийские и другие имитации лаконского керамического импорта. Автор обращает внимание на ограниченность ассортимента лаконской керамики, что не позволяет говорить о налаженных контактах между Спартой и Понтийским регионом. Лаконская коллекция не является массовой по сравнению с другим импортом. Спрос на лаконскую продукцию вызвал появление ее колонизальных имитаций. Ольвия, вместе с Хиосом, становится известна своими выпусками реплик лаконской керамической продукции.

Ключевые слова: лаконская керамика, Борисфен, Ольвия, архаическая керамика

Bujskikh Alla Laconian import and its imitations an the North-Western Black Sea Region

Today Laconian ceramics collection includes few tens of items and are therefore deserves special publication. All known ceramic fragments belonging craters, cups and perfume vessels – aryballos. A paper is devoted to the publication of Laconian pottery, found at Borysthene and Olbia. This collection consists from craters (painted and stirrup-craters), cups with dots' ornaments and aryballoi. There are also some unique local (Olbian and Chian) imitations of Laconian ceramics. A question of Laconian pottery distribution in the Northern Black Sea is a subject of discussion. The author draws attention to the limited range of Laconian ceramics, which does not speak of established contacts between Sparta and Pontus region. Laconian collection is not mass compared with other imports. Demand for products Laconian caused the emergence of colonial imitations. Olbia, along with Chios is famous for its releases replica laconian ceramic products.

Keywords: laconian pottery, Borysthene, Olbia, archaic ceramics

Список скорочень:

ІА НАНУ – Інститут археології НАН України

ІМК РАН – Інститут історії матеріальної культури РАН

МІСУ – Музей історії Слобідської України (Харків)

НІАЗ «Ольвія» НАНУ – Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» НАН України

Рецензенти:

Гаврилюк Н.О., д.і.н., ст. наук. співр.

Смирнов І.О., к.і.н., доцент

Надійшла до редакції 21.09.2016 р.

Рис. 1. Лаконські кратери груп В (1) та Е (2-5):
 1 - АБ/66-509; 2 - АБ/70-38; 3 - О-2003/Р-25/1707; 4 - Б-60/973; 5 - АБ/67-576.
 1-2, 4-5 - Наукові фонди ІА НАНУ; 3 - НІАЗ «Ольвія» НАНУ.

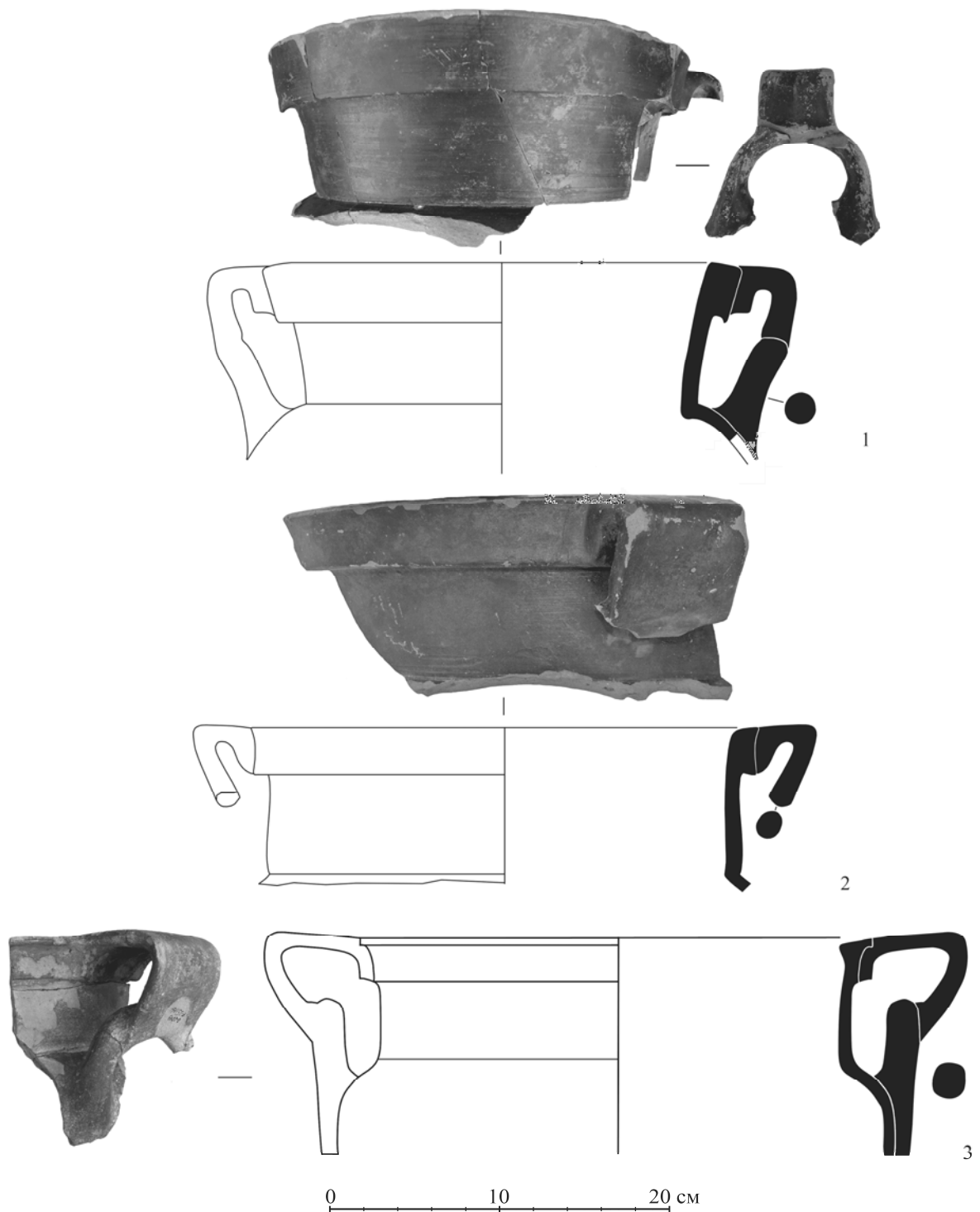

Рис. 2. Лаконські кратери групи F (1-2):
 1 - O-2008/P-25/2901; 2 - O-51/521; ольвійська імітація лаконського кратеру: 3- O-2013/P-25/394.
 1-3 - НІАЗ «Ольвія» НАНУ.

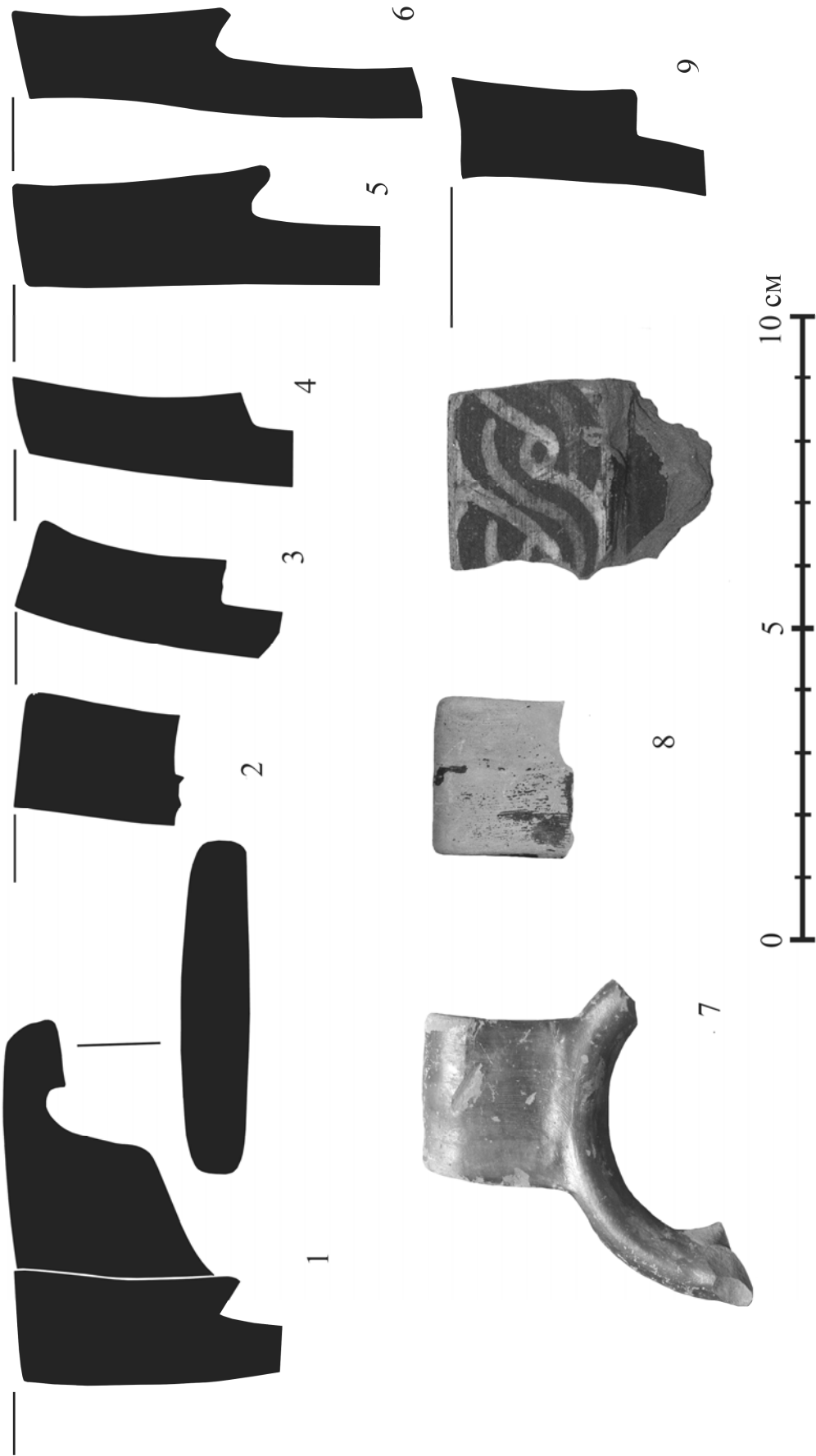

Рис. 3. Лаконські кратери групи Г:

1 - АБ/66-454; 2 - Б-60/129; 3 - 0-58/392; 4 - 0-2004/Р-25/2113; 5 - 0-99/Р-25/197; 6 - 0-2016/Некр/83; 7 - 0-56 А-23; 8 - 0-98/Р-25/1662; 9 - АБ-67/385.

1-2, 9 - Наукові фонди ІА НАНУ; 3-6, 8 - НІАЗ «Ольвія» НАНУ; 7 - МІСУ.

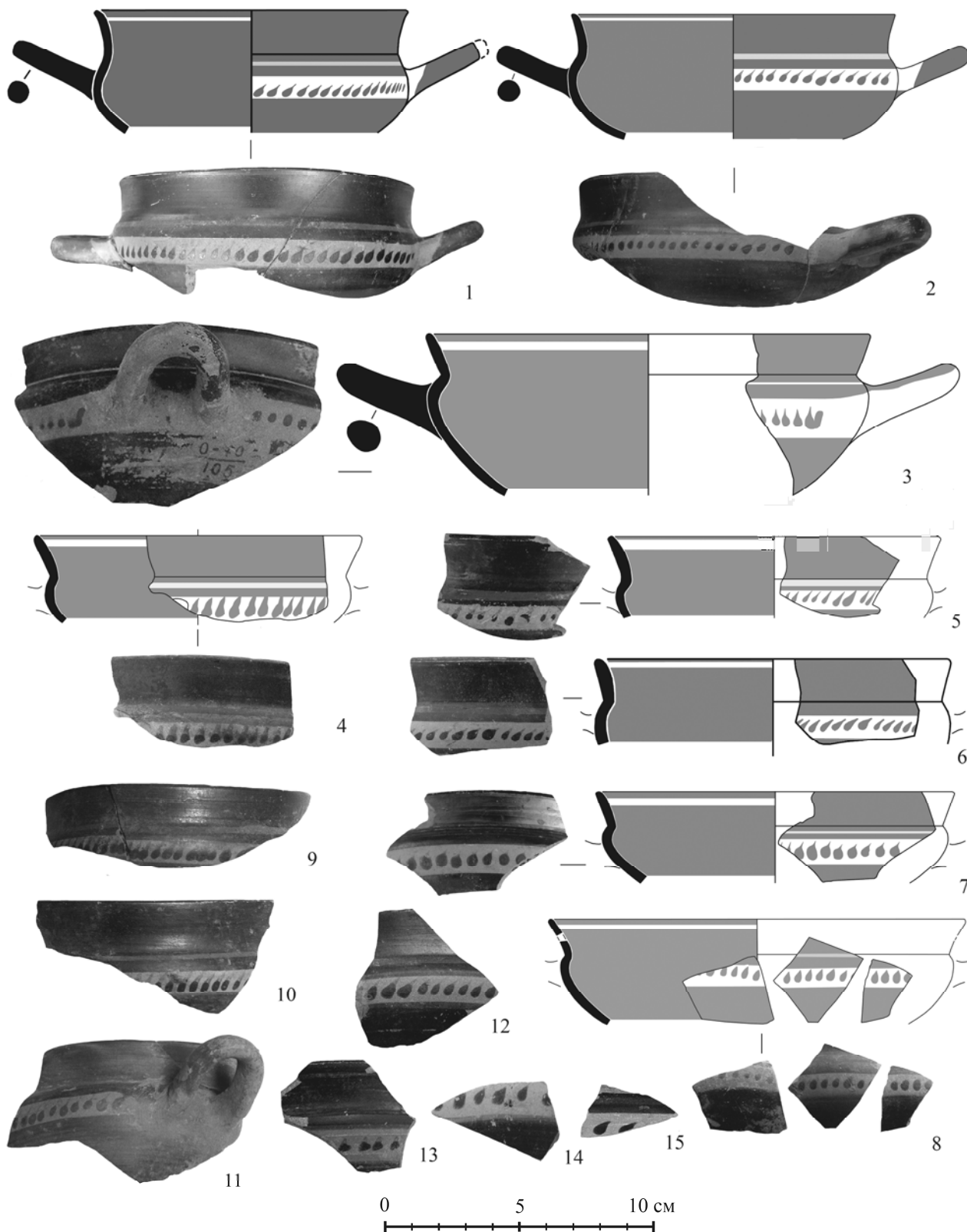

Рис. 4. Лаконські чаші:

1 - O-76/АГД/312; 2 - O-51/2077, 2080; 3 - O-70/105; 4 - O-53/2617; 5 - O-58/513; 6 - O-89/Р-25/1576; 7 - O-2003/Р-25/2460; 8 - O-2016/Некр/31, 49, 50; 9 - O-58/1514; 10 - O-58/1515; 11 - O-58/1517; 12 - O-76/АГД/512; 13 - ОШ-49/583; 14 - O-98/Р-25/3113; 15 - O-2010/Р-25/2524
1 - Наукові фонди ІА НАНУ; 2-8, 12-15 - НІАЗ «Ольвія» НАНУ; 9-11 - ПМК РАН.

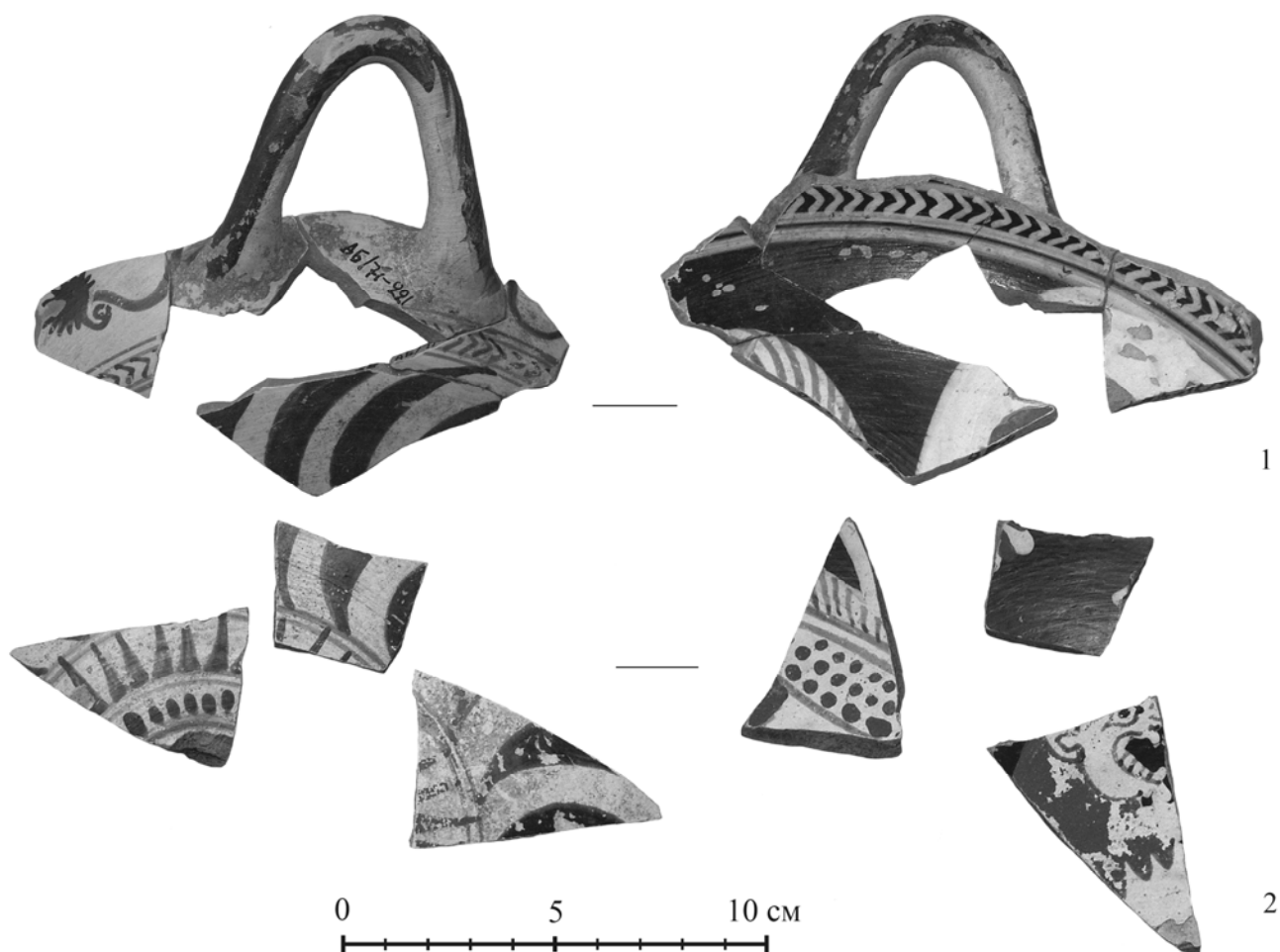

Рис. 5. Хіоська імітація лаконського кратеру:
 1 – АБ-71/221; 2 – АБ/74-6№.
 1-2 – Наукові фонди ІА НАНУ.

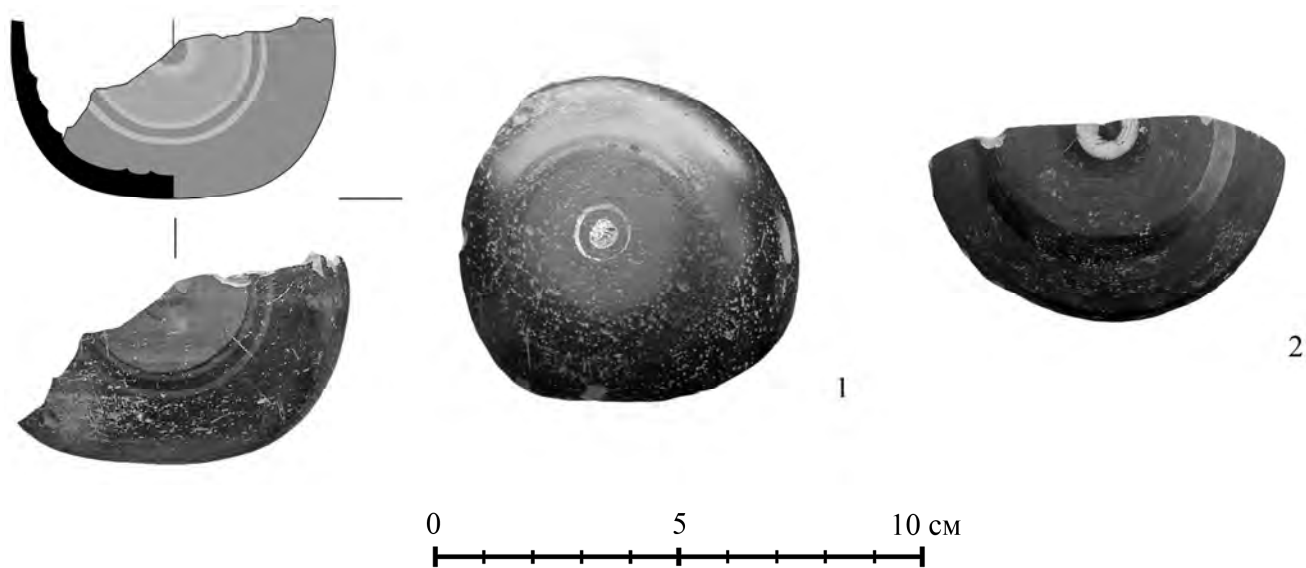

Рис. 6. Лаконські арибали:
 1 – АБ/66-445; 2 – О-38/4977.
 1 – Наукові фонди ІА НАНУ; 2 – НІАЗ «Ольвія» НАНУ.